

Âşık Veysel Şiirlerinde Tabiat Metaforu*

Nature Metaphor in Âşık Veysel's Poems

Nevin BÜYÜKKAYA¹

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş tarihi/Received:
16.08.2024

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
23.12.2024

Kabul tarihi/Accepted:
23.12.2024

Yayın tarihi/Published:
26.12.2024

Atf/Citation:

Büyükkaya, N. (2024). Âşık Veysel şiirlerinde tabiat metaforu.
TAM Akademi Dergisi, 3(3), 53-65.
<https://doi.org/10.58239/tamde.2024.03.004.x>

DOI:

10.58239/tamde.2024.03.004.x

ÖZ

Tabiat ile insan arasındaki etkileşim, insanın yeryüzüne geldiği andan itibaren başlamaktadır. Tabiatın temelinde, anasır-ı erbaa olarak adlandırılan; toprak, su, hava ve ateş unsurları yer almaktadır. Bu unsurlar yaşamın sürekliliğini sağlayarak varlığın özünü ve felsefi düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Doğayla iç içe yaşayan halk şairleri ve âşıklar şiirlerinde duygu ve düşünce dünyalarını dışa vururken tabiatla ilgili unsurlardan yararlanmaktadır. Bu unsurlar mit, efsane, destan, masal, halk hikayesi ve halk şiiri gibi sözlü ve yazılı kaynaklarda da kendisini göstermektedir.

Âşık Veysel, Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde doğan ulu halk ozanıdır. Şiirlerinde; gözlerinin görmemesi, ayrılık, yoksulluk gibi yaşamına dair temalara yer vermiştir. Şiirlerinde halk kültüründen unsurların yanında tasavvufun izleri de barındırmaktadır. Âşık Veysel, yaşama dair sevincinin yanında hüznünü ve özlemini dile getirirken şiir yoluyla tabiata göndermeler yapar. Tabiatın canlılarının üstünlük kurmadan uyum içerisinde yaşamasını dizelerinde ifade eder. Tabiat unsurlarına yer vererek içerisindeki dünyanın ırmaklarını, ağaçlarını, çiçeklerini ve tabiata dair diğer canlıları renkli unsurlarla dizelerinde sıralamaktadır. Bu çalışmada; Âşık Veysel şiirlerinde geçen tabiatla ilgili unsurların şiirde geçen anlamları ve metafor bakımından karşılıkları değerlendirilecektir. Dizelerinde tabiat unsurlarından toprak, metafor bakımından kutsal ve onun sırlarını örten anne ile sevgili unsurunu teşmil etmektedir. Su ile ilgili ele aldığı sel konusunda ise emeklerini yok eden sele karşı kızgın tavrını dizelerinde yansıtmaktadır. Çiçeklerle ilgili şiirlerinde çiğdem, sümbül, menekşeyi tabiatı süsleyen baharın başlangıcının habercisi ve doğanın uyanışının temsili olarak yansıtırken laleyi yapısı itibarıyla derdini gizleyen metafor olarak kullanmıştır. Âşık Veysel, gönül gözüyle tasvir ettiği tabiatı sazının telleriyle çevre bilincine katkı eşliğinde insanlara duyurmaktadır. Şiirlerini dile getirirken imgelerden yararlanarak şiirin derinliklerinde yatan anlamlara ulaşmayı sağlamaktadır. Tabiata dair mitlerle ilgili göndermelerde bulunarak yaratılışa değinmektedir. Şiirleri insanı başka diyarların farklı zamanlarına götürmektedir. Şiir dili sembollerini içerdiğinden, şiirlerinde toplumun değerlerini tabiat bütünlüğünde ele alarak metafor ve semboller yoluyla insanlara yol göstermektedir.

Keywords: Âşık Veysel, Metafor, Toprak, Bitki, Dağ

* Bu makale, 21-23 Mart 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen "I. Uluslararası Bilim, Sanat ve Toplumda Âşıklık Geleneği 'Âşık Veysel' Sempozyumu"nda sunulmuş olan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

¹ Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi Bölümü, Doktora Öğrencisi, nvnbuyukkaya@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8534-1549

ABSTRACT

The interaction between nature and humans begins from the moment humans come to earth. The elements of nature, known as the anasır-ı erbaa, are earth, water, air and fire. These elements ensure the continuity of life, forming the essence of existence and the basis of philosophical thought. Folk poets and bards who live in harmony with nature use elements related to nature while expressing their emotional and intellectual worlds in their poems. These elements also show themselves in oral and written sources such as myths, legends, epics, tales, folk stories and folk poems. Âşık Veysel is a great folk poet born in the Sivrialan village of the Şarkışla district of Sivas. In his poems, he included themes related to his life such as blindness, separation, and poverty. In addition to elements from folk culture, his poems also contain traces of Sufism. While expressing his joy for life as well as his sadness and longing, Âşık Veysel makes references to nature through poetry. In his poems, he expresses in his lines that living beings in nature live in harmony without establishing superiority. He includes natural elements and lists the world's rivers, trees, flowers and other living things related to nature in his verses with colorful elements. In this study, the meanings and metaphorical equivalents of the nature-related elements in Âşık Veysel's poems will be evaluated. In his lines, he metaphorically represents the elements of nature, the earth, as sacred and the mother and lover who cover its secrets. The flood issue he addresses about water reflects his angry attitude towards the flood that destroys his labors in his lines. In his poems about flowers, he used crocus, hyacinth and violet as the harbingers of the beginning of spring that adorns nature and as a representation of nature's awakening, while he used tulip as a metaphor that hides its troubles due to its structure. Âşık Veysel announces the nature that he depicts with the eyes of his heart to people with the strings of his saz, along with his contribution to environmental awareness. While expressing his poems, he uses images to reach the meanings that lie deep in the poem. He touches upon creation by making references to myths about nature. His poems take people to different times of different lands. Since the language of poetry includes symbols, he guides people through metaphors and symbols by addressing the values of society in the integrity of nature.

Keywords: Âşık Veysel, Metaphor, Soil, Plant, Mountain.

Extended Abstract

The subject of this study is the examination of Âşık Veysel's poems in the context of nature metaphor. The aim of the research is to examine the nature-related subjects of Âşık Veysel's poems in terms of metaphorical elements and to analyze the meanings they contain. At the beginning of the study, Âşık Veysel's nature-themed poems were primarily examined. The importance of the nature-related elements in his poems, both metaphorically and artistically, was also discussed.

Living beings on earth continue their lives in a system connected to nature. Âşık Veysel is a great folk poet who has a special interest in nature. He has given special importance to nature in his poems and processed it in his poems. He has conveyed natural elements with metaphorical values. In this study, the metaphorical elements examined regarding nature based on the subject of "Nature Metaphor in Âşık Veysel's Poems" are as follows: Soil Metaphor, Tree Metaphor, Spring Metaphor, Flower Metaphor, Water Metaphor and Mountain Metaphor.

As a result, natural elements have been addressed in various aspects in terms of metaphor. In Âşık Veysel's poems, the soil draws attention as the element of both mother and love with its aspect

of covering secrets. The tree metaphor has become both a symbol of creation and an indicator of mutual love in his poems. The tree element also reminds us of the beloved with its appearance. He has colorfully used the spring metaphor in his poems. In his poems on the subject of spring, the scent of the colorful flowers of spring has been identified with the beloved. His lines, which he decorates with different flowers, contain his world full of secrets.

While crocus, hyacinth and violet are reflected in his lines as the adornment of nature, the messenger of the beginning of spring and the representation of the awakening of nature; tulip is the element that contains its secrets. The element of water is included in the metaphor of “spring” as the representation of tears shed from the longing of the beloved. In his lines where he deals with the subject of flood, he shows his angry attitude towards water. The mountain metaphor contains the mysterious magic of nature in his lines. The mountain is also seen as the symbol of power with its magnificent structure.

Giriş

Grekçe bir kelime olan “metafor”, “meta: öte” ve “pherin: taşımak” kelimelerinin birleşmesi sonucu “bir şeyi başka bir şey ile anlatmak” anlamında kullanılır. Metaforlar, insanın yaşamına yön vererek hayatın nasıl sürdürüleceği yönünde farklı bakış açıları sunabilmektedir. Metaforlar aynı zamanda insanlar için gerçeklikler yaratabilmekte, sosyal gerçekliklere yönelik eylemler için bir kılavuz olabilmektedir (Parın, 2017, ss. 149-150). Metafor, tabiatla insanın etkileşimde bulunduğu ilk anlardan itibaren duygu dünyasının içinde yer almaktadır. Söz sanatlarının içerisinde yer alan ve çoğunlukla edebi eserlerde bulunan teşbih unsuru metaforun genel ifade ediliş biçimidir. Şairler, şiir dünyasında duygu aktarımı esnasında metaforlardan yararlanmaktadır. Metafor unsurunda kendisine benzetilen yer almaktadır. Örneğin, sevgilinin güzelliğini ifade etmek için kendisine benzetilen unsurda metaforlardan faydalanılır. Şiirlerde, sevgilinin yanağı güle ve laleye; gözleri bademe, boyu selviye; kaşları ise yaya benzetilmektedir. Âşık Veysel’in “Salınıp Giderken Boyunu Gördüm” şiirinde sevgiliye dair unsurlar metaforlar yoluyla aktarılmıştır (Oğuzcan, 2001, s. 100):

*Salınıp giderken boyunu gördüm
Selvi miydi fidan mıydı boy muydu
Eğmiş kaşlarını yayını gördüm
Kılıç mıydı gamze miydi yay mıydı*

Şiirde sevgiliyi tasvir yoluyla tarif ederken benzetme unsurları yoğunluktadır. Âşık Veysel, sevgilinin boyunu selvi ağacına ve fidana; kaşlarını ise yaya, kılıca ve gamzeye benzetmektedir. “*Yârin Beyaz Gerdanında*” adlı şiirinde de benzetme unsurları bulunmaktadır (Oğuzcan, 2001, s. 90):

*Dudu diller inci dişler
Âhu gözler o bakışlar
Kesme kâkül sırma saçlar
Zülûfünde teller gördüm*

Âşık Veysel’in özellikle tabiat konulu şiirlerinde metaforlar yoğunluktadır. Âşık Veysel, “inci dişler” sözleriyle sevgilinin dişlerini inciye, “ahu gözler” ile sevgilinin gözlerini ceylanın gözlerine, “sırma saçlar” sözleriyle saçları sırmaya benzeterek yaptığı nitelermelerle metaforda bulunmaktadır.

Âşıklar, tarihin ilerleyen süreçlerinde toplumda geçen çeşitli durumları kendine özgü ifadelerle şiir yoluyla günümüze ulaştırmışlardır. Şiir dünyalarını aktarırken imgelerden, sembollerden ve metaforlardan benzetme yoluyla yararlanmışlardır. Âşık edebiyatının son temsilcilerinden olan Âşık

Veysel, şiirlerinde semboller ve metaforlar yoluyla duygu dünyasını aktarmaktadır. Şiirlerinde tabiat konusuna yer verirken özellikle metaforlardan yararlanmaktadır. Böylelikle tabiat konusuna yer veren âşıkların başında yer almaktadır. Tabiat unsurlarına şiirlerinde yer vererek içerisindeki dünyanın ırmaklarını, ağaçlarını, çiçeklerini ve tabiata dair diğer canlıları rengarenk unsurlar ile dizelerinde sıralamaktadır. Çünkü doğduğu yer, köyünün havası, bahçesi, dağı, ovası ve deresi onun huzur bulduğu yer olmuştur (Kaya, 2011, s. 84).

20. yüzyılın bilge ozanı Âşık Veysel, sözü dinlenen bir ozan olması yönüyle Dede Korkut'a; Türkçeyiilmekilmek dokuyarak dizelere işlemeyle Yunus Emre'ye; tekkelerde şiirinin derviş edasında olgunlaşmasıyla Abdalân-ı Rum'a; köy köy, şehir şehir dolaşması yönüyle Karacaoğlan'a benzemektedir (Fidan, 2023, s. 7). Şiirlerinde, tabiatı kucağında yetişen bir köy çocuğu edasında işlemektedir. Konu bakımından çeşitlilik gösteren şiirlerinde yaşama dair sevincinin yanında hüznünü ve özlemine de dile getirirken tabiata göndermelerde bulunmaktadır. Metafor, duyguların somutlama yoluyla daha iyi anlaşılmasında etkilidir. Âşık Veysel'in şiirlerinde hayata bakışı, sevgisi, aşkı, vefası, dostluğu, ümidi, duygusu, düşüncesi ve inançları metaforlar yoluyla ifade edilmiştir. Dizelerinde tabiattaki canlıların üstünlük kurmadan uyum içerisinde yaşamasını örtük bir imgeyle ifade etmektedir.

Tabiat konusu, divan şairlerinin şiirlerinde de ilham kaynağı olarak yer alan konulardan biridir. Fuzûlî, Nev'î, Hayâlî, Nedim ve Nâbî şiirlerinde tabiat konusuna yer veren başlıca şairlerdir. Divanlarında doğa konusuna ayrıca yer vermişlerdir. Tabiat, duygulara tercüman olan bir duygu akımı olarak görülmektedir. Örneğin denizin kabarıp taşması, öfke hâlinin; dalgaların çarşaf gibi uzanışı ise huzur ve sükûnetin ifadesidir (Değirmenci, 2022, s. 174). Tabiat unsurları yaşamın başlangıcından beri insanoğlu için önem arz etmekte ve yaşamın her alanında karşısına çıkmaktadır. Yaratılışı anlatan mitlerde ilk insan bir mağarada su ve toprağın karşımı sonucunda oluşmuştur. Doğa ile iç içe yaşayan âşıklar şiirlerinde duygu dünyalarını aktarırken doğanın bütün unsurlarını kullanmışlardır (Gümüç, 2019, s. 176).

1. Yöntem

Bu çalışmada, Âşık Veysel şiirlerinin metaforik değerler bağlamında incelenmesi konunun amacını oluşturmaktadır. Konunun amacından hareketle Âşık Veysel'in tabiatla ilgili şiirlerindeki metaforik unsurlar belirlenip analizi yapılmıştır. Öncelikli olarak Âşık Veysel'in tabiat konulu şiirleri incelenmiştir. Şiirlerinde tabiatla ilgili geçen unsurların metaforun yanında sanat anlamı yönüyle önemine de değinilmiştir. "Âşık Veysel Şiirlerinde Tabiat Metaforu" konu başlıkları ile şöyledir: Toprak Metaforu, Ağaç Metaforu, Bahar Metaforu, Çiçek Metaforu, Su Metaforu ve Dağ Metaforu.

2. Bulgular

Dünyada yer alan bütün canlılar, çevre ile ilişkili bir sistem içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Bu döngünün merkezinde yer alanlardan birisi de insandır. İnsan, doğaya karşı ilgi duyan, doğayı gözlemleyerek varlığını anlamlandırma çabası gösteren varlıktır (Değirmenci, 2022, s. 172). Tabiata dair unsurlarda yaşamın sürekliliğini sağlayan insan doğanın bir parçası olarak yer almaktadırlar. Âşık Veysel tabiat özelinde yazdığı şiirinde tabiatın içerisindeki renklerle bütün olduğunu sevgiyle şöyle anlatmaktadır (Bekki, 2021, s. 121):

*Tabiata Veysel Âşık
Topraktan olduk kardaşık
Aynı yolcuyuz yoldaşık
Sen yolcusun ben bac mıyım?*

Bu dizelerde insanlar arasında, kardeşlik duygusunun yanında hiçbir beşerin birbirinden üstün olmadığı düşüncesi de vurgulanmakta ve eşitlik unsuru yer almaktadır. “Sen yolcusun ben bac mıyım?” derken “Sen yoldan geçen ben orada temelli kalıp vergi kesen değilim benim de senden bir üstünlüğüm yok” demek istemiştir. Toprak metaforunu ana benzetmesiyle ele alan Âşık Veysel, insanın da topraktan yaratıldığı düşüncesinden hareketle bütün insanların kardeş olduğunu ve ana olarak gördüğü toprağa, onun bağrındakilere, tabiata aşkla ve sevgiyle bakması gerektiğinden bahsetmektedir. Âşık Veysel, dünya denen bu handan, her gelenin bir gün gideceğini, aynı yöne ve aynı yere giden birer yoldaş olduğunu da dizelerinde hatırlatmaktadır.

2.1. Toprak Metaforu

Âşık Veysel, doğayı yedi yaşına kadar görmüştür ancak sonrasında çeşitli talihsizlikler geçirerek görme yetisini kaybetmiştir. Görme yetisini kaybettikten sonra bir anlamda doğaya hasret kalmıştır. Doğanın sevgisiyle yanıp tutuşurken bu durumu dizelere dökmüştür. Toprağı sadık yâr şeklinde görerek ona sırlarını anlatmıştır. Doğa onun acısını unutturan, ana kucağı olarak dizelerinde karşımıza çıkmıştır. Bütün kusurlarını toprağın gizlediğini ve toprağa ulaşmakla bütün acılarının dineceğini dile getirmiştir (Kaymak, 2017, s. 32). Köylünün beslenmeden barınmaya kadar her türlü temel ihtiyaçlarını elde ettiği yaşamın sürekliliğini sağladığı zemine “Kara Toprak” namıyla seslenmiştir. Toprağı anne gibi cömert ve kendisine ne yapılırsa yapılsın, kızmadan küsmeden insanı bağrına basan unsur olarak görmüştür. İnsanlar beşikten mezara kadar olan hayat yolculuğunu toprakla tamamlamaktadır. Toprak insanı doyurur, içirir ve ana kucağında sarmalayarak koruyan unsurdur (Korkmaz, 2023, s. 230). Toprak onun şiirlerinde aynı zamanda vefanın simgesi olan sevgiliyi de temsil etmektedir. Sevgili misali kendisine verilen ilgi ile coşar bağa bahçeye dönüşür. Kendisine dert anlatıldığında derdi saklayan, içine hapseden sadık yâr gibidir.

Toprak yaşamda bolluk ve bereketin kaynağı olarak cömert ana şeklinde görülmektedir. Toprağın sırları örten bir yapısı bulunmaktadır. “Kara Toprak” şiirinde tabiat unsurlarından toprağı metafor bakımından kutsal ve onun sırlarını örten anne, sevgili, dost ve arkadaşın yerine koymaktadır. “Kara Toprak” adlı şiirinden dizeler şöyledir (Bâkiler, 2004, s. 114):

*Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdik yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yoruldum
Benim sâdik yârim kara topraktır*

*Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sâdik yârim kara topraktır*

*Karnın yardım kazmayınan belinen
Yüzün yırttım tırnağınan elinen
Yine beni karşıladı gülünen
Benim sâdik yârim kara topraktır*

Tabiat, aşk, vatan sevgisi, gurbet, özlem, kardeşlik gibi çeşitli konularda şiirler yazan Âşık Veysel’in daha çok üzerinde durduğu temalardan biri “toprak” konusudur. Yaratılışa dair mitlerde ilk insan bir mağarada su ve toprağın karışımı sonucu oluşmuştur. Mit anlatmalarından halk şiirlerine kadar genelde tabiat özelde ise toprak varlığın ayrılmaz bir parçası olarak yer almaktadır. Doğa ile iç içe

yaşayan âşıklar, şiirlerinde duygu dünyalarını aktarırken doğayla ilgili unsurlardan yararlanmaktadırlar (Gümüş, 2019, s. 176). Âşık Veysel, şiirlerinde toprağa/toprak anaya ayrı bir anlam yükler. Toprağı, insanoğlunun söylemine ve eylemine dayalı etkileşimin barınağı olarak görmüştür. Toprak onun şiirlerinde insanın kaçtığı gerçekliklere bir davet olarak görülür. Çünkü toprak, onun dizelerinde yeniden doğuşun, değişimin ve dönüşümün mitolojik mekânı olarak görülmektedir (Şenocak, 2017, s. 503). Muzaffer Uyguner, “Âşık Veysel” adlı eserinde bu durumdan şöyle bahsetmektedir: “Veysel varlığın gizini doğada bulur. Doğada insanın, bitkilerin, hayvanların, böceklerin birbirleriyle etkileşimlerini derinden duyumsar. Şiirlerinde toprağın ekonomik açıdan da önemini görür, onun üretim aracı olduğunu belirtir. Adem’den bu deme neslini getirmiştir” (Kaymak, 2017, s. 33).

2.2. Ağaç Metaforu

Bir yaratılış mitinde “baytarek” ten insanların yaratıldığını, bir Uygur destanında anne görevinde olan gövdesini, Oğuz Kağan destanındaki Kıpçak’a, Dede Korkut Hikayelerindeki Hazreti Hasan ve Hüseyin’in ağaçtan beşiğine kadar her yerde ağaç konusu yer almaktadır (Alptekin, 2004, s. 112). Türk köylerinde evin önünde ya da bahçesinde bir ulu ağaç yer almaktadır. Bu ağaç "evin süsü ve duygusu" dur ve Tanrı kutunun sembolüdür (Ögel, 1995, s. 468). Türk kültüründe olduğu gibi, dünya kültürlerinde de ağaç önemli bir unsurdur. Ağaç, bu dünyayla öteki dünyanın, yeraltıyla yeryüzünün ve insanla Tanrı'nın irtibatını sağlayan bir varlıktır. Kozmiktir, kutsaldır ve mukaddestir. İnanca göre, ağacın kökleri yer altındaki cehenneme, dalları ise gökyüzündeki cennete ulaşmaktadır (Ergun, 2004, s. 40). Âşık Veysel’de toprakla başlayan tabiat aşkı, onda biten ağaçlarla devam etmektedir. “Orman” adlı şiirinde ağaçlara karşı sevgisini şöyle dile getirmektedir (Oğuzcan, 2001, s. 154):

*Veysel sever ağaçları
Dalında öten kuşları
Orman yapar her işleri
Ormandaki varlığa bak*

Âşık Veysel’in ağaca olan sevgisi ve merhameti bir başka şiirine şöyle yansımıştır (Bâkiler, 2004, s. 89):

*Bir ulu ağaçtan bir yaprak düşse,
O anda acısın duyar iniler!
Katlansa acıya, sakince geçse,
Esen rüzgârlara uyar iniler!*

Sabahtan Bir Güzel Gördüm adlı şiirinde “bahçedeki taze fidan” sözleriyle sevgiliyi taze bir fidana benzetme metaforunu kullanmıştır. Şiirde sevgilinin genç ve taze görünümü, boyu, duruşu ve salınışı fidana benzetilmektedir (Oğuzcan, 2001, s. 99):

*Bahçedeki taze fidan
Seherde kalkmış uykudan
Salınarak suya giden
Ala gözlü kaşı kara*

Türlü Türlü Sadâ Verir Ağaçlar adlı şiirinde geçen “Davul olur gümbür gümbür gümbüler/ Zurna olur ince sesle iniler” dizelerinde ağaçların yapraklarının doğada bir müzik ahenginde hareket ederken

ki seslerinin uyumunu anlatmıştır ve müzik çalgılarının ham maddesi olan ağaçların özüne metaforlar yoluyla benzetmeler yaparak gönderide bulunmuştur (Oğuzcan, 2001, s. 130):

*Davul olur gümbür gümbür gümüler
Zurna olur ince sesle iniler
Gıranata derdlerimi yeniler
Türlü türlü sadâ verir ağaçlar*

2.3. Bahar Metaforu

Ağaç, orman, bahçe kısacası yeşilin doğayla bütünleşen tonları Âşık Veysel'in düşünce dünyasında önemli bir yer tutarak şiirlerine yansımıştır. Yaşamının erken dönemlerinde görme yetisini kaybeden halk ozanı Âşık Veysel, şiirlerinde bu durumu metaforlar yoluyla aktarmıştır. Görmemenin hüznünü iç dünyasının edasıyla "Kayıp ettim baharımı yazımı" metaforuyla şöyle ifade etmiştir (Oğuzcan, 2001, s. 224):

*Genç yaşımda felek vurdu başıma
Aldırdım elimden iki gözümü
Yeni değmiş idim yedi yaşıma
Kayıp ettim baharımı yazımı*

Görme yetisini erken yaşta kaybeden Âşık Veysel için bahar dönemi derin anlamlar taşımaktadır. Şiirlerinde güzü ya da kışı değil hep baharı anlatmak istemiştir. Çünkü bahar görmek istediği, hayal ettiği güzellikleri barındırır. Bahar, ana diyerek sevdiği, minnet ettiği, yâr diyerek âşık olduğu toprağın uyanışıdır. Tabiatın düğünüdür bahar, çiçeklenir, yeşillenir, renklenir ve süslenir. Onun için bahar göremediği güzelliklerin tamamıdır. Görme yetisini kaybetmesiyle birlikte hayatı yaprakların döküldüğü bir güze, karların yağdığı bir kışa dönmüştür. Bahar konusunu işlediği "Mevsimler İçinde Baharsın Yârim" adlı şiirinin sözleri şöyledir (Oğuzcan, 2001, s. 92):

*Siyah tene yeşil donlar giyersin
Mevsimler içinde baharsın yârim
Türlü türlü renkleri sayarsın
Misk ü amber gibi kokarsın yârim*

Âşık Veysel, bu dizelerinde sevgiliyi mevsimler içerisinde taze görümlü ve renk renk açan çiçeklere benzeterek bahar metaforundan yararlanmıştır. Baharın rengarenk açan çiçeklerinin kokusu sevgili ile özdeşleştirilmiştir. "Sen Çiçek Olsan Ben Bir Yaz Olsam" adlı şiiri (Oğuzcan, 2001, s. 94):

*Veysel ördek olsun sen de göl yârim
Yeter gayri kerem eyle gel yârim
Lâle sümbül mor menekşe gül yârim
Sen bir çiçek olsan ben bir yaz olsam*

Dizelerinde kendisini genelinde bir yaz mevsimine; sevgiliyi ise bu yaz mevsiminin içerisindeki lale, sümbül, menekşe ve gül olan renkli çiçekleri ile doğayı bezeyen bahar dönemine benzeterek göndermede bulunmuştur.

2.4. Çiçek Metaforu

Âşık Veysel'in şiirlerinde estetik duygu anlayışı ön plandadır. Bitki konulu şiirlerinde estetik unsurları bir ressam edasında kelimelerle tasvir etmiştir. Yaşadıklarını hissederek şiirlerine aktarmıştır.

Çiçeklerle ilgili şiirinde kendisini çiçeklerin yerine koyarak onların dünyasından seslenmiştir. “Anlatmam Derdimi Dertsiz İnsana” adlı şiirinde gül şöyle tasvir edilmektedir (Özdemir, 2010, s. 234):

*Anlatmam derdimi dertsiz insana
Dert çekmeyen dert kıymetini bilemez
Derdim bana derman imiş bilmedim
Hiçbir zaman gül dikensiz olamaz*

“Derdim bana derman imiş bilmedim/ Hiçbir zaman gül dikensiz olamaz” sözlerinde gülün güzelliğinin içerisinde dikeninin olması (gül-diken ilişkisi), insanın da dertlerinin olması (insan-dert) ilişkisi ile benzetme yapılarak diken-dert benzerliği yönünde vurgu yapılmaktadır. Âşık Veysel’in kaynak kişi olarak ele aldığı “Çiğdem Der ki” adlı şiirde çiğdem, sümbül, menekşe tabiatı süsleyen baharın başlangıcının habercisi ve doğanın uyanışının temsili olarak yansıtılmaktadır (Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi, 2006, s. 235):

*Sümbül der ki boyum uzun
Yapraklarım dizim dizim
Beni ak gerdana dizin
Benden âlâ çiçek var mı?*

*Nevruz der ki ben nazlıyım
Sarp kayalarda gizliyim
Mavi donlu gök gözlüyüm
Benden âlâ çiçek var mı?*

“Nevruz der ki ben nazlıyım/Sarp kayalarda gizliyim” dizelerinde nevruzun zor bulunan sırlı yapısına değinilmiştir. “Mavi donlu gök gözlüyüm” dizelerinde nevruzun rengini gökyüzü ile birleştiren yönünden bahsedilmiştir.

*Lale der ki be hey Tanrı
Benim boynum neden eğri
Yardan ayrı düştüm gayrı
Benden âlâ çiçek var mı?*

“Lale der ki be hey Tanrı/Benim boynum neden eğri” dizelerinde lale yapısı itibariyle derdini gizleyen metafor olarak aktarılmıştır. Tasavvufi yönden de ayrı derinliği bulunan lale, ebced hesabında Allah lafzına ve altmış altı sayısına denk gelmektedir. Lalenin, “ters lale” türünün yapı itibariyle toprağa bakan yönünün sebebi ise yardan ayrı düşmesi şeklinde yorumlanmıştır. Âşık Veysel şiirlerinde tasavvufi yönden de ayrı derinlikle dizeleri işlemiştir. Âşık Veysel’in tasavvufi şiirler yazmasında manevi dünyasını etkileyenler arasında ilk olarak karşımıza Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlâna ve Karacaoğlan çıkmaktadır. Âşık Veysel, köy köy ve şehir şehir gezmesi yönüyle Karacaoğlan’a benzer. Şiirlerinde iyilik yapan insanlar için melek, kötülük yapanlar için şeytan, güzelliği büyüleyici olanlara huri gibi aktarımlarla inanca dayalı metaforlar da geçmektedir. Yiğitlik temasına yer verdiği “Köy Enstitülerine” adlı şiirinde gülden şu şekilde bahsetmektedir (Oğuzcan, 2001, s. 194):

*Yiğitlik, cesurluk yılmaz yorulmaz,
Tembellere hazır sofra kurulmaz.
Veysel’in elinden hiçbir iş gelmez,
Çalı gibi yaprak açar, gül yapar*

İnsanın sahip olması gereken erdemler arasında yiğitlik, cesurluk ve çalışkanlık gibi özelliklerinin olması gerektiğinden bahsetmiştir. Burada çalışkanlıktan bahsedilen dizede toprağı işlemenin sonucunda elde edilecek ürünlerle hayatın sürdürülebilirliğinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Tembel olanın ya da başka bir ifade ile toprağı işlemeyenin hazır bir sofrasının olmayacağı söylenmiştir. Buna da kendisi üzerinden bir çalı benzetmesi yapmıştır. Kendisini çalı yerine koyarak sadece gül ve yaprak açmaktan başka iş yapmadığını belirterek hem empati kurmakta hem de mütevazı yönünü göstermektedir.

Ne Ötersin Dertli Dertli adlı şiirinde gül-bülbül ilişkisi âşık-mâşuk ilişkisi yönünde benzetilmektedir. Hüznün ve yasın sembolü olan bülbül ötüşüyle dertleri dile getirmektedir. **Âşık da** sevdiğine karşı duygularını dile getirirken kendisini bülbüle benzetmektedir (Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi, 2000, s. 616):

*Ötme bülbül ötme bülbül
Derdı derde katma bülbül
Benim derdim bana yeter
Bir dert de sen katma bülbül*

*(Ah) Bilirim aşıksın güle
(Ah) Benim halimden kim bile
Bizim bahçedeki güle
El atıp dolaşma bülbül*

“Anlatmam Derdimi Dertsiz İnsana” şiirinde “Döküldü yaprağım güllerim soldu” sözlerinde ölüm vaktini güz mevsiminin gelmesiyle dökülen yapraklar metaforuyla ifade etmiştir (Oğuzcan, 2001, s. 42):

*Veysel günler geçti yaş altmış oldu
Döküldü yaprağım güllerim soldu
Gemi yükün aldı gam ilen doldu
Harekete kimse mâni olamaz*

2.5. Su Metaforu

Âşık Veysel’in şiirlerinde su ile ilgili unsurlar da yer almaktadır. “Açtı Bahar Çiçekleri Ada’nın” şiirinde Âşık Veysel yârin hasretinden döktüğü gözyaşlarını “pınar” metaforu ile ifade etmektedir (Oğuzcan, 2001, s. 141):

*Mektup yok sıldan dağlar kar mıdır?
Akar gözüm yaşı bir pınar mıdır?
Kuşlar eşin bulmuş ilkbahar mıdır?
Açtı bahar çiçekleri Ada’nın.*

“Göklerden Süzüldüm Tertemiz İndim” şiirinin dizelerinde kendisini ırmağın yerine koyarak “Çok dolandım ırmak oldum göründüm” dizeleriyle ifade eder. Irmak, diyardan diyara uzanarak gittiği için kendisinin de bu yönüyle ırmağa benzerliğini belirtir (Oğuzcan, 2001, s. 39):

*Yüzlerimi yere vurdum süründüm
Çok dolandım ırmak oldum göründüm
Eleklenden geçtim/yundum arındım
Kâmilâne karlı renye boyandım*

Su ile ilgili ele aldığı sel konusu ise dizelerinde emeklerini yok eden sele karşı kızgın tavrını yansıtmaktadır. Selin taşkın halde gelmesi, sınırlenen insanın tavırlarına benzetilmektedir. Bazı insanlar sinirlenince öfkelerini kontrol edemeyip sel misali taşılabilmektedir. Bu yönüyle de benzerlikleri bulunmaktadır (Oğuzcan, 2001, s. 150):

*Sekizinci ayın yirmi ikisi
Emeklerim zay'eyledi sel benim
Sele gitti hasılatın hepisi
Emeklerim zay'eyledi sel benim*

Âşık Veysel, gönlüyle konuşurken âşık olma korkusunu “derya” metaforuyla ifade ederek deryanın derinliği ve enginliğinin verdiği korkuyu şöyle ifade etmektedir (Oğuzcan, 2001, s. 50):

*Aşk denilen bu deryaya,
Çıkamazsın girme gönül*

“Kızılırmak” da bahar mevsimi gelince coşan, dalgalar hâlinde kenarlara taşan halleri ve diyardan diyara akan özellikleriyle onun şiirlerinde yer almaktadır (Kaya, 2011, s. 86):

*Bahar gelir bulanırsın coşarsın
Dalga vurur kenarlara taşarsın
Dünya kurulalı böyle yaşarsın
Tükenmez ömrün var bol Kızılırmak*

Yaşamı bazen içinden çıkılmayan çeşitli durumlar meşgul etmektedir. Âşık Veysel bu durumu “Çırpınıp içinde döndüğüm deniz” metaforuyla belirtmektedir (Eyuboğlu, 2001, s. 116):

*Çırpınıp içinde döndüğüm deniz
Dalgaları coşar ürüzgarından
Mevce gelip cuşeyleyen aşkımız
Ah çektikçe kaynar gelir derinden*

Derdimi Dökersem Derin Dereye şiirinde aşktan yana dertli olan Âşık Veysel’in yine de aynı durumdan yandığı aşktan vazgeçemediğini belirtmektedir (Oğuzcan, 2001, s. 38)

*Derdimi dökersem derin dereye
Doldurur dereyi düz olur gider
Rakîpler geldi girdi araya
Korkarım yâr benden yoz olur gider*

Uyandım Kuşların İnce Sesine şiirinde, suların dağların taşların arasından hırçın bir şekilde gelmesinin onun üzüntüsünden, öfkesinden kaynaklı olduğunu belirtir. Bahar gelmiş ancak suların da kavuşmamış olduğunu, çaresizliğini yine de umudunun olduğundan bahsetmektedir (Oğuzcan, 2001, s. 144):

*Baharda çağlayan bulanık sular
Durmada kendini taşlara çalar
Eşinden ayrılmış bir geyik meler
Dağlar sadâ verir iniler durur*

Sözlerinde dağların eşinden ayrılan bir geyiğin ayrılığına karşı ona eşlik etmesine göndermede bulunmaktadır.

2.6. Dağ Metaforu

Tabiatın gizemli büyüsunü barındıran dağlar da Âşık Veysel’de önemli yer tutmaktadır. Tecer Dağı, Çamlıbel, Yıldız Dağı, Beserek Dağı şiirlerinde geçmektedir. Dağlar onun şiirinde görkemli yapısının yanında baharın müjdecisi olarak da görülmektedir. Dağlarla ilgili şiir örnekleri şöyledir (Kaymak, 2017, s. 33; Kaya, 2011, s. 85):

*Arzusun çektiğim Beserek Dağı
Elvan elvan çiçeklerin açtı mı?
Garip öter meşeliğin kuşları
Yavru şahin yuvasından uçtu mu?*

*Çeşit çeşit çiçek takmış döşüne
Çekilir göçleri peşi peşine
Çıkabilsem şu yaylanın başına
Kuzulu kurbanlı şişeli dağlar*

Dağlar onun dizelerinde hem baharı ve mutluluğu hem de dumanlı yapısıyla tıpkı bir insan misali hüznü anımsatmaktadır. “Gâhi duman bürür gâhi yaz eder” dizeleriyle dağın bu yapısına göndermede bulunmaktadır (Kaya, 2011, s. 86):

*Yüce dağlar birbirine göz eder
Rüzgâr ile mektuplaşır naz eder
Gâhi duman bürür gâhi yaz eder
Dereli tepeli döşeli dağlar*

“Dağlar çiçek açar/Veysel dert açar” dizelerinde dağın baharın habercisi olma metaforunun yanında kendisinin de genellikle dertli olma hâlini kıyaslamıştır (Binyazar, 2015, s. 63):

*Dağlar çiçek açar Veysel dert açar
Derdine düştüğüm yâr benden kaçar
Gerçek âşık olan kendinden geçer
Derdini âleme yayar iniler*

Âşık Veysel’in şiirlerine dağ, heybetli duran güçlü yapısı itibarıyla de yansımıştır. Halk dilinde kolay yıkılmayan, güçlü görünüme sahip olan insanlar için “dağ gibisin” ifadesi kullanılmaktadır. Âşık Veysel’in dizelerinde de dağın bu yönüne vurgu yapılmaktadır (Eyuboğlu, 2001, s. 148):

*Gâhi gönül oldum yüksekten uçtum
Ferhat oldum aşk uğrunda çalıştım
İrenk irenk çiçeklere karıştım
Derildim de Çamlıbel’e yaslandım.*

Sonuç

Âşık Veysel, 20. yüzyıl âşıklık geleneğinin son temsilcilerindedir. Sevda, ayrılık, vatan, hasret, tasavvuf, eleştiri, gurbet, doğa gibi çeşitli konularda şiirler yazmıştır. Tabiat konusunda şiirler kaleme alan halk şairlerinin başında gelmektedir. Şiirlerinde tabiat konusunu kucağında yetiştirdiği toprak ana edasında işlemiştir. Yaşadıklarını dizelerde hissettirerek metaforlar yoluyla aktarmıştır. Gözlerinin görmemesi üzerine çoğunlukla doğa konulu kaleme aldığı şiirleri karanlık dünyasının, aydınlığa dönüştüğü süreci yansıtmaktadır. Âşık Veysel’in şiir dünyasının oluşmasında yaşadığı hayat zorluklarının yanında doğduğu ve yetiştirdiği kültür ortamı da etkili olmuştur. Edebi bir eserin ortaya

çıkışında etkili olan faktörlerin yanında, derin ve donanımlı bir düşünce yapısını, yaşanan hayatın tecrübelerini bilgelikle yorumlayabilme kabiliyetini ve maneviyatla yoğrulmuş bir duygu dünyasını gerektirmektedir. Âşık Veysel de bu özelliklere sahip yüce bir halk ozanıdır. Onun halk ozanı olmasındaki en büyük etken yaşama dair tecrübeleriyle harmanladığı konularla şiirlerini oluşturmasıdır. Şiirlerinde umudu, baharı anlatmasının ana sebebi hayata karşı yılmadan verdiği mücadele ve derdinin içinde dermanı görebilmesidir. Öyle ki insan derdiyle, gül dikeniyile bütün varlıklar zıddıyla var olabilmektedir. Yaşam döngüsü zıtlıklar üzerine kuruludur. Gece gündüzle, aydınlık karanlıkla, iyilik kötülükle bütündür. Evren zıt parçaların kusursuz uyumunun sayısız örneğiyle doludur. Âşık Veysel de hemen her şiirinde bu durumu ustalıklı yansıtmıştır. Tabiatla ilgili renkleri yaşar gibi aksettirmiştir. Gözlerinin görmemesi onun saziyle kendi özüne yönelmesini ve evrensel hakikati ortaya çıkarmasını sağlamıştır. Dünyadaki nesnelere somut bir nesne olarak değil soyut metaforlar yoluyla aktarmıştır. Gönül gözüyle tasvir ettiği tabiatı, sazının telleriyle çevre bilincine katkı niteliğinde insanlara duyurmaktadır. Şiirlerini dile getirirken imgelerden yararlanarak şiirin derinliklerinde yatan anlamlara ulaşmayı sağlamaktadır. Tabiatla dair mitle ilgili göndermelerde bulunarak yaratılışa değinmektedir. Şiirleri insanı başka diyarların farklı zamanlarına götüren yolculuk edasına büründürmektedir. Şiir dili sembolleri içerdiğinden, şiirlerinde toplumun değerlerini tabiat bütünlüğünde ele alarak metafor ve semboller yoluyla insanlara yol göstermektedir. Metaforlar yoluyla, duygu ve düşüncelerini şiirlerinde “ete kemiğe” büründürürken geçmiş ile yaşadığı çağ arasında bir köprü kurmaktadır.

Kaynakça

- Alptekin. A. B. (2004). *Âşık Veysel (Türküz türkü çağırırız)*. Akçağ Yayınları.
- Bâkiler. Y. B. (2004). *Âşık Veysel*. Size Dergisi Yayınları.
- Bekki. S. (2021). *Halk müziğinin seyyar radyosu Âşık Veysel*. Muhit Kitap Turkuvaz Yayın.
- Binyazar. A. (2015). *Uzun ince bir yolda Âşık Veysel*. Doğan ve Egmont Yayıncılık.
- Değirmenci. H. (2022). Halil Soyuer'in şiirlerinde doğa farkındalığı: Ekoeleştiri ışığında bir okuma. *Edebî Eleştiri Dergisi*. 6(1). s. 171-186.
- Ergun. P. (2004). *Türk kültüründe ağaç kültü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Eyuboğlu. S. (2001). *Dostlar beni hatırlasın, (Âşık Veysel hayatı ve bütün şiirleri)*. İnkılâp Kitabevi.
- Fidan. S. (2023). *Âşık Veysel*. (haz. Hakan Sarı ve Yusuf Koşar). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Gümüş. İ. (2019). Âşık Veysel'in "Kara Toprak" şiirine ontolojik bir yaklaşım. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1),176-187.
- Kaya. D. (2011). *Âşık Veysel*. Akçağ Yayınları.
- Kaymak. V. (2017). *Âşık Veysel'de aşk üçlemesi*. Özdoğan Matbaa Yayın.
- Korkmaz. M. A. (2023). *Âşık Veysel, Âşık Veysel Şatiroğlu'nun sözlü metinlerinde tabiat ve tarım* (haz. Hakan Sarı ve Yusuf Koşar). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Oğuzcan. Ü. Y. (2001). *Dostlar beni hatırlasın (Âşık Veysel-hayatı ve bütün şiirleri)*. Özgür Yayınları.
- Ögel, B. (1995). *Türk mitolojisi II*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özdemir, A. (2010). *Âşık Veysel*. Sivas Platformu Yayınları.
- Parın. K. (2017). Metaforlar hayat, anlam ve dil, *Söylem Filoloji Dergisi*, 2(3), 149-151.
- Şenocak. E. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerinde toprak ana. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 12(21), 503-518.
- Türk halk müziği sözlü eserler antolojisi-I* (2006). Türk Müzik Dairesi Yayınları.
- Türk halk müziği sözlü eserler antolojisi-II* (2000). Türk Müzik Dairesi Yayınları.